

УДК 352.071.6:336.14.021.8](477)

DOI: 10.34132/pard2019.06.02

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ І ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Верланов Ю.Ю., канд. екон. наук, професор, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

Радіченко О.А. начальник відділу, адміністрація Центрального району, м. Миколаїв, Україна.

У статті розкрито, роль бюджетної децентралізації яка створює умови для забезпечення соціально-економічного зростання країни. Принаймні за останні роки країни ЄС в середньому значно збільшили загальний дохід місцевого бюджету від податків та соціальних внесків. В Україні також оголошено курс на розширення бюджетної децентралізації. За останні п'ять років були отримані перші результати, що створює можливості для їх аналізу та оцінки. З огляду на хід реформи фіскальної децентралізації, у статті досліджено стан, тенденції формування структури дохідної частини місцевих бюджетів в Україні та фінансові можливості місцевих органів влади забезпечити доходи бюджету. Загалом ми зіткнулися з відносно слабкою статистичною базою дослідження. Тим не менш, було знайдено можливості зробити порівняльний аналіз та створити динамічні ряди, обійти статистично несуттєві взаємозв'язки і, виходячи з цього, дійти якісних висновків з одного аспекту, а саме - формування дохідної частини місцевих бюджетів, маючи на увазі що відповідно до світової практики, це здебільшого пов'язане з економічним зростанням. В результаті дослідження вплив децентралізації на економічне зростання регіонів України все ще реалізується головним чином за рахунок використання міжбюджетних трансфертів. Тенденції структурних змін доходів місцевих бюджетів формуються у напрямку посилення ролі центрального уряду, коли навіть у період ре-

форми частка міжбюджетних трансфертів повільно збільшується. На цьому тлі лише невелика частка доходу припадає на власні джерела, на які може впливати місцева влада. В цілому темпи зростання доходів місцевих бюджетів без трансфертів більшою мірою залежать від змін наявного доходу на душу населення.

Ключові слова: реформа бюджетної децентралізації, економічне зростання регіонів, структура та фактори доходів місцевих бюджетів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фактично, разом із прийняттям Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, а також змін до бюджетного та податкового законодавства, з 2014 р. в Україні розпочався активний етап реформування державного управління у напрямку підвищення ролі місцевого самоврядування. Аналіз перших результатів децентралізації засвідчив наявність цілої низки позитивних ефектів, серед яких і формування тенденцій до зростання обсягів власних ресурсів місцевих бюджетів [7].

Незважаючи на досягнуті успіхи реформи, відмічається недостатність власних коштів для фінансування розвитку місцевого самоврядування [23]. Ідея змін, що провадяться в рамках реформи, спирається на ствердження, що в здоровому інституційному та регуляторному середовищі незалежність місцевих органів влади частіше призводить до «більшої підзвітності та ефективності». В умовах же недостатньої частки доходів, що отримуються з власних джерел, місцеві органи державної влади залишатимуться залежними від центральних податків (або трансфертів), тим самим гальмуючи потенційні переваги фінансової децентралізації [18].

Недостатність власних коштів свідчить про відсутність помітного прогресу у розширенні фінансової самодостатності місцевих органів влади та в цілому суперечить завданням реформи, що спрямована на забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів (територій).

Таким чином, у загальному вигляді проблема полягає у тому, що на даному етапі реалізації реформи місцевого самоврядування

відчутно не проявилися необхідні або декларовані зміни та, відповідно, не досягаються очікувані ефекти, що мають проявлятися у підвищенні якості та доступності місцевих благ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Минуле десятиліття ознаменувалося для України істотним посиленням уваги науковців до проблем фінансової децентралізації і перекладенням частини навантаження на місцеві органи управління. Це є цілком зрозумілим, оскільки з початку процесу реформування, за останні п'ять років, вже накопичено певний досвід та отримано перші результати. Серед успішних результатів називається зростання обсягів місцевих бюджетів у 4 рази до майже 240 млрд. грн. Лише за перше півріччя 2019 р. надходження власних доходів загального фонду місцевих бюджетів України зросли на 19,6% порівняно з аналогічним періодом 2018 р. [10].

Разом з цим, в аналітичних публікаціях відмічається також і те, що ще й досі фінансові можливості місцевих органів влади істотно обмежені й не відповідають установленим нормам забезпечення соціальних гарантій. Крім того, під час виконання місцевих бюджетів мають місце значні касові розриви, що перешкоджає своєчасному фінансуванню запланованих витрат [23].

Ступінь фіскальної децентралізації визначається прийнятою моделлю міжбюджетних відносин [14], яка ґрунтується на особливостях адміністративного ділення, рівня розвитку країни, інституційного середовища та, кінець кінцем, на культурно-історичних традиціях. Навіть в рамках однієї моделі мають місце істотні відмінності у розподілі прав та обов'язків між рівнями бюджетної системи. Так, владні повноваження окремих адміністративних одиниць у Німеччині значно більше залежать від рішень федерального уряду, ніж у Канаді чи США, що також є федераціями. У той же час права обкладати податками, формування бази доходів та повноваження місцевих та регіональних бюджетів в Італії, наприклад, істотно відрізняються від Великобританії, хоча обидві ці держави є унітарними [22].

Стверджувати, що фінансова децентралізація має місце у практиці формування дохідної частини місцевих бюджетів в розвинених країнах можна, але лише у контексті загальної спрямованості державної політики. Вона впливає із пануючого уявлення про те, що

місцеві уряди, порівняно з центральним, здатні краще надавати місцеві суспільні блага через більш досконалі знання місцевих переваг [9]. Втім, ситуація у кожному випадку є неоднозначною. Так по 9 країнах ЄС, Австралії, Канади та Нової Зеландії (країни з містами «комфортної двадцятки») структура доходів місцевих бюджетів має значні відмінності: якщо варіація податкових надходжень становить 35%, то варіація неподаткових джерел у структурі доходів місцевих бюджетів складає вже 56%, а трансфертів – 64% (від 5% у Швеції, до 49% у Канаді) [3].

Вважається, що реформа децентралізації, а разом з цим і фіскальної, відображає загальну світову парадигму державного управління. Статистика ОЕСД свідчить, що за попередні двадцять років рівень фіскальної децентралізації у багатьох країнах значно підвищився: формування доходів місцевих бюджетів та здійснення витрат стали більш децентралізованими [17]. Однак, значною мірою це стосувалося децентралізації витрат на фоні підвищення значення міжбюджетних трансфертів.

Крім того, аналітичні дослідження демонструють наявність дисбалансу: питома вага місцевих витрат, не покритих місцевими податками та зборами з часом збільшується [20]. Навіть у країнах, де дисбаланс зменшився, він залишається очевидним, оскільки незначна частка місцевих витрат не покривається місцевими податками, а тому потребує фінансування за рахунок міжбюджетних трансфертів.

В табл. 1 показано як у різних країнах за період 2005-2012 рр. змінювалася питома вага місцевих витрат, що не були покриті місцевими податками та зборами.

Таблиця 1

Зміна питомої ваги місцевих витрат, не покритих місцевими податками та зборами, 2005- 2012 рр.

Країна	% змін	Країна	% змін
Іспанія	-111%	Нідерланди	-1%
Італія	-54%	Фінляндія	3%
США	-63%	Великобританія	4%

Продовження табл. 1

Словакія	-50%	Франція	7%
Португалія	-38%	Швейцарія	10%
Ірландія	-34%	Польща	11%
Німеччина	-29%	Греція	24%
Канада	-23%	Бельгія	31%
Угорщина	-22%	Австрія	33%
Естонія	-14%	Норвегія	33%
Ісландія	-10%	Данія	33%
Чехія	-4%	Швеція	147%

Розраховано за [20].

Діяльність місцевої влади у контексті бюджетних відносин передбачає два ключових аспекти: забезпечення доходів місцевих бюджетів та здійснення витрат. Звичайно, вони пов'язані між собою через необхідність забезпечення:

- збалансованості дохідної та витратної частин бюджету, а саме, якщо вести мову про забезпечення відповідних потреб у фінансуванні територій, відсутність дефіциту, хоча і він може покриватися через запозичення;

- достатності дохідної частини порівняно з потребами у фінансуванні місцевих і громадських потреб, забезпечення соціально-економічного розвитку територій та підтримання добробуту населення.

Формування дохідної частини місцевих бюджетів складає фінансову основу здійснення витрат. До того ж, як свідчать дослідження, децентралізація доходів пов'язана з більшим економічним зростанням, а децентралізація витрат – з меншим [8]. Таке значення доходів обумовлює інтерес саме до ситуації їх формування. Аналіз же факторів ефективності здійснення витрат місцевими урядами має бути предметом подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Проблема, що її сформульовано у загальному вигляді, передбачає, що, незважаючи на позитивні прояви перших результатів децентралізації,

низка важливих питань, пов'язаних з формуванням доходів місцевих бюджетів, потребують подальшого аналізу. Серед них дослідницькі питання, пошук відповіді на які власне і складають цілі статті:

1. Як пов'язане економічне зростання регіонів з обсягами доходів місцевих бюджетів, на що у тому числі спрямовано бюджетну децентралізацію?

2. Чи результати децентралізації впливають на збільшення власної дохідної частини місцевих бюджетів?

3. Чи отримали місцеві органи влади достатні фінансово-економічні інструменти збільшення доходів місцевих бюджетів?

Виклад основного матеріалу дослідження організовано у контексті пошуку відповідей на поставлені дослідницькі питання.

1. Як пов'язане економічне зростання регіонів з обсягами доходів місцевих бюджетів, на що у тому числі спрямовано бюджетну децентралізацію?

Традиційно у якості показника, що відображає соціально-економічне зростання регіонів використовується валовий регіональний продукт на душу населення [25]. Для встановлення зв'язку застосовано аналіз регресії де залежну змінну представлено показником темпів приросту ВРП на душу населення (Y). У свою чергу незалежні змінні: темпи зміни загального обсягу доходів місцевих бюджетів в Україні (x_1), обсяги податкових надходжень до місцевих бюджетів (x_2) та обсяги трансфертів (x_3). Все за період з 2007 по 2019 роки. (табл. 2).

Таблиця 2

Результати аналізу регресії

Варіанти	Функція	Україна		Миколаївська область	
		R ²	F	R ²	F
А (загальний обсяг)	$Y=f(x_1)$	0,7399	25,607	0,1854	1,3660
В (податкові надходження)	$Y=f(x_2)$	0,5233	3,3936	0,1149	0,7792
С (трансферти)	$Y=f(x_3)$	0,6164	14,461	0,6393	4,1480

По-перше відзначимо, що по Україні в цілому в усіх випадках $F \geq F_{\text{крит}}$, або оцінки близькі до цього («В»), тобто коефіцієнти детермінації є статистично значимими. По друге, загальний обсяг доходів місцевих бюджетів справляє очевидний внесок у економічне зростання регіонів, однак і вплив трансфертів є суттєвим. У випадку Миколаївської області статистично значимим є лише зв'язок із обсягами трансфертів, що свідчить про її високу залежність від центрального уряду. Економетричний аналіз дозволив визначити таку модель залежності:

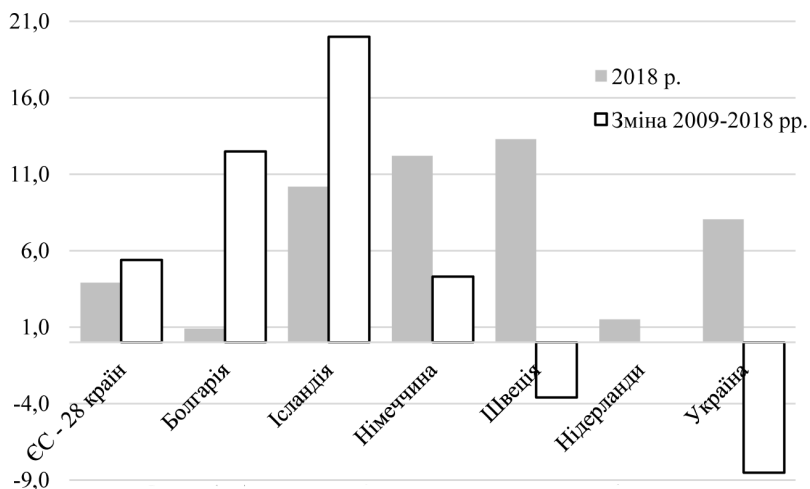
$$Y = 0,921x_1 - 4,119x_2 + 0,323x_3 - 6,350$$

Її статистична значимість підтверджується достатнім рівнем F-критерію, а параметри моделі свідчать про таке: темпи приросту ВРП (Миколаївської обл.) майже на 60% обумовлюються зміною доходів місцевого бюджету, податкових надходжень і трансфертів. Звертає на себе увагу те, що зростання податкових надходжень скорочує темпи економічного зростання регіону.

2. Чи результати децентралізації впливають на збільшення власної дохідної частини місцевих бюджетів?

Важко однозначно назвати, яку саме модель децентралізації покладено на даному етапі в основу реформи в Україні. В цілому вона нагадує французьку з елементами британської [14], у рамках чого центральний уряд та його відомства знаходяться у вершині системи з вертикальним ланцюгом управління, що здійснюється через регіональних та відомчих представників. Місцеві органи влади використовують сукупність доступних інструментів місцевого доходу та значною мірою покладаються на центральне фінансування. Подібна модель, зосереджена на сильному центральному управлінні та подвійному нагляді. Вона отримала поширення у країнах, що розвиваються.

Усереднені дані по країнах ЄС за останнє десятиліття демонструють зростання власних надходжень місцевих бюджетів від податків та соціальних внесків (рис.1).

Рис.1. Загальні надходження місцевих бюджетів від податків та соціальних внесків

Джерело: <https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm>

Україна ж істотно відрізняється тим, що ця частка надходжень відчутно скоротилася – майже на 9% проти зростання на 6% в середньому по 28 країнах ЄС. Отже, незважаючи на очікувані перспективи бюджетної децентралізації в Україні, відсутні однозначні приклади того, що для місцевих урядів все-таки створюються умови відчутного збільшення власних доходів.

До джерел доходів місцевих бюджетів належать: податкові надходження (загальнодержавні податки, які, згідно із законодавством, закріплені за місцевими бюджетами, місцеві податки та збори, а також відрахування від загальнодержавних податків); неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та офіційні трансферти. Співвідношення цих джерел у структурі місцевих фінансів визначає ступінь самостійності місцевих бюджетів [23]. В таблиці 3 представлено структуру джерел доходів місцевих бюджетів України за період 2007-2018 рр. [27].

Таблиця 3

Структура джерел доходів місцевих бюджетів, %

Джерела доходів	Код	Роки			
		2007	2015	2018	2018 ¹
Податкові надходження	10000000	41,7	33,4	41,3	39,6
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	11000000	32,9	20,1	26,2	26,3
Податок на прибуток підприємств	11020000	0,4	1,5	1,7	0,6
Податки на власність	12000000	1,3	0,6	0,0	0,0
Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів	13000000	3,7	0,7	0,9	0,4
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	1,4	2,6	2,5	10,3
Інші податки	16000000	2,3	0,0	0,0	
Окремі податки і збори, що зараховуються до місцевих бюджетів	18000000		9,2	10,9	
Інші податки та збори	19000000		0,7	1,0	0,2
Неподаткові надходження	20000000	6,0	6,8	5,0	3,9
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	0,6	0,2	0,3	0,2
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	22000000	0,7	1,0	0,8	0,7
Інші неподаткові надходження	24000000	0,5	0,5	0,4	0,3
Власні надходження бюджетних установ	25000000	4,2	5,2	3,4	2,8
Доходи від операцій з капіталом	30000000	4,3	0,6	0,4	0,1

Продовження табл. 3

Разом доходів (без міжбюджетних трансфертів)		40,9	40,9	46,8	43,7
Офіційні трансферти	40000000	45,5	59,1	53,2	56,3
Всього		100,0	100,0	100,0	100,0

¹ – Миколаївська область.

Звертає на себе увагу те, що частка податкових надходжень практично не змінилася (-1,0%), неподаткових надходжень – скоротилася на 16,7%, у тому числі на 36% з часу початку реформи. Проте на 16,9% зросла частка офіційних трансфертів – з 45,5% до 53,2% (до 56,3% по Миколаївській області). Іншими словами, структура доходів місцевих бюджетів в Україні та тенденції її формування не відповідають декларованим завданням бюджетної децентралізації.

3. Чи отримали місцеві органи влади достатні фінансово-економічні інструменти збільшення доходів місцевих бюджетів?

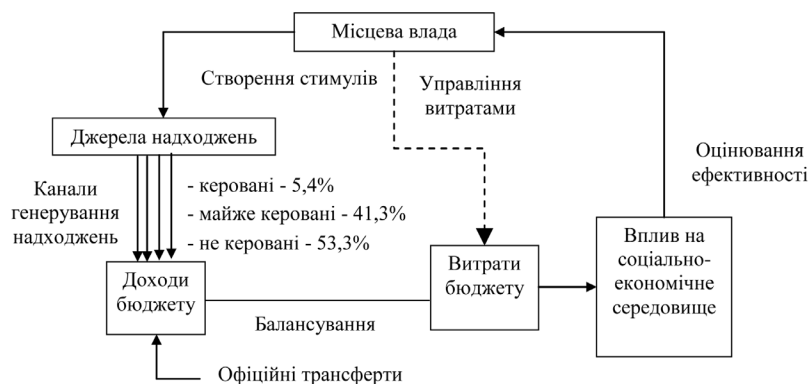
Фактично, тут слід вести мову не просто про децентралізацію доходів, а про отримання місцевими органами влади дієвих важелів формування дохідної частини бюджету, які, через фактори впливу, дозволяли б забезпечувати належний рівень надходжень.

У термінах управління доходами місцевих бюджетів можна виділити три групи джерел (рис 2):

- керовані (що залежать від діяльності «муніципальних підприємств» – податки, збори, плата за використання ресурсів тощо);
- майже керовані (основна частина доходів податкового характеру, на які місцева влада може впливати опосередковано через частково економічні та, більшою мірою, через інституційні механізми);
- не керовані (встановлені законодавчо бюджетні нормативи відрахувань та ставки оподаткування, і структура джерел надходжень).

Ефективність діяльності місцевої влади, таким чином, буде проявлятися у частині управління формуванням (збільшенням) доходів місцевого бюджету через прямий вплив на керовані та непрямий – на майже керовані джерела надходжень. Успішність управління

значною мірою буде залежати від якості фінансового менеджменту (кваліфікації фахівців та накопиченого досвіду) та реалізації функцій планування й прогнозування.

Рис. 2. Формування доходів в системі управління місцевими бюджетами в Україні, 2018 р.

Висока частка міжбюджетних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів та її зростання, що має місце через нестачу власних ресурсів закріплює залежність органів місцевої влади від центрального уряду. Внаслідок вони втрачають реальні стимули до ефективного управління соціально-економічним розвитком. Скорочується їх ініціативність у мобілізації коштів та пошуку власних резервів наповнення місцевих бюджетів.

Достатність доходів місцевих бюджетів є функцією (1) структури джерел надходжень, (2) встановлених нормативів розподілу надходжень та (3) соціально-економічної ситуації (у зоні охоплення). Останнє, у свою чергу, пов'язане зі станом економіки країни в цілому.

Крім структури доходної частини місцевих бюджетів, що значною мірою задається вищими органами державного управління, важливу роль відіграють обсяги доходів. Можна було б стверджувати, що 40-50% доходів без трансфертів для успіхів бюджетної децентралізації є цілком достатнім.

Однак, лівова частина надходжень (податкових – 41,3% у 2018 р.) обумовлюється, встановленими нормативами відрахувань, наприклад, 60% податку на доходи фізичних осіб, 10% податку на прибуток підприємств тощо [2]. Ці нормативи регламентуються Бюджетним Кодексом і не можуть бути змінені. Місцева влада може здійснювати вплив на обсяги надходжень з відповідних джерел шляхом використання відомих фінансово-економічних інструментів, дія яких спрямована на розвиток економічного середовища: цін, адміністрування податків і зборів, доступу до місцевих ресурсів тощо.

З іншого боку, для формування доходів бюджетів міст, районів та селищ передбачено низку джерел, що мають, з огляду на можливість збільшення, або обмежений характер або займають у структурі доходів вкрай незначну частку (неподаткові надходження): плата за ліцензії, державну реєстрацію, адміністративні послуги тощо (4-5%).

На даному етапі перебігу реформи децентралізації місцевим органам влади необхідно мати уявлення про фактори, що впливають на формування дохідної частини місцевих бюджетів. Нажаль, в наукових та аналітичних публікаціях це не є предметом прямих досліджень. Ми провели частотний аналіз згадування факторів, використовуючи 15 доступних джерел, що показав таке (табл. 4).

Таблиця 4

**Фактори формування дохідної бази місцевих бюджетів
за частотою згадування**

Автор	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Suleymanov M. et al [22]	1		1			1				
ICMA [1]		1	1		1	1	1	1		
Korytko T., Kruk O. [12]				1						
Котіна Г. та інш. [13]				1		1	1			1
Sacchi A., Salotti S. [20]										
ACLG [21]	1		1			1			1	
Zhang Q. and Li S. [26]			1							

Продовження табл. 4

Автор	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Bolivar at all [4]				1				1		1
City of Chesapeake [6]						1	1			1
Måding [15]				1		1	1			1
Moldovan O. [16]										
Thirlwel M., Gergis C. [24]		1		1			1	1		1
Росоляк О., Марціясь І. [19]			1	1					1	
Chernov et al [5]	1		1			1		1		
Rodríguez-Pose, Krøijer [18]								1		
Сума	3	2	6	6	1	7	5	5	2	5

Позначення:

A – розмір території.

B – стан національної економіки (циклічність, інфляція),

C – рівень фіскальної децентралізації (рівень централізації / структура доходів / нормативи, розподіл повноважень/ ступінь децентралізації доходів бюджету),

D – економічна активність підприємств: обсяг продукції, концентрація підприємств, податковий потенціал,

E – капітальні інвестиції,

F – чисельність населення,

G – особистий дохід (середня заробітна плата),

H – інституційне середовище (політична активність громади / політична структура; людський капітал / рівень освіти),

I – якість фінансового менеджменту,

J – рівень безробіття / зайнятість.

Враховуючи результати аналізу, нами було виділено комплексні фактори, що на думку авторів, найбільше впливають на формування доходів місцевих бюджетів: кількісна характеристика населення, економічна активність підприємств, добробут мешканців, зайнятість, капітальні інвестиції.

Інші фактори не розглядалися з декількох причин, оскільки вони:

- можуть бути предметом подальших досліджень (стан інституційного середовища, якість фінансового управління);
- є ключовими для компаративних досліджень між країнами (рівень фіскальної децентралізації);
- не є керованими (з точки зору місцевого рівня влади).

За обраними факторами було проведено економетричний аналіз низки моделей, які представлено лінійної залежністю. Аналізувалися дані виконання бюджету Миколаївської області.

Таблиця 5

Варіанти конструкції моделей економетричного аналізу

Варіанти аналізу	Y _i	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
1	Y1	+	+	+				
2	Y2	+	+	+				
3	Y3	+	+	+				
4	Y1	+		+	+			
5	Y1	+		+		+		
6	Y1		+	+			+	
7	Y1	+		+				+

Позначення: Y1 – доходи місцевих бюджетів без трансфертів; Y2 – доходи місцевих бюджетів в цілому; Y3 – трансферти; X1 – кількість суб'єктів господарювання за регіонами, тис. од.; X2 – обсяг реалізованої продукції, млрд. грн.; X3 – наявний дохід у розрахунку на одну особу, тис. грн.; X4 – стан економіки країни (номінальний ВВП рс, трл. грн.); X5 – ВВП рс, млрд. грн.; X6 – зайняте населення, тис. осіб.; X7 – капітальні інвестиції, млрд. грн.

Практично в усіх варіантах моделей спостерігається істотна кореляція між факторами, що спотворює результати, наприклад, $r_{x2,x3}=0,9603$, $r_{x3,x4}=0,9950$ тощо. Перетворення факторів для зменшення кореляція між ними здійснювалося шляхом переходу від початкових даних до показників темпів приросту значень. В результа-

ті визначено параметри економетричної моделі залежності доходів місцевих бюджетів без трансфертів від наявного доходу у розрахунку на одну особу (x_3), кількості зайнятого населення (x_6) та обсягу капітальних інвестицій:

$$Y_1 = -6,3503 + 0,9213x_3 - 4,1190x_6 + 0,3234x_7$$

Коефіцієнт детермінації R^2 складає 0,931. Це означає, що темпи приросту доходів місцевих бюджетів без трансфертів на 93,1% пояснюються наведеними факторами. Крім того, відповідно до часткових коефіцієнтів еластичності (E_i), збільшення на 1% темпів приросту: наявного доходу у розрахунку на одну особу забезпечує зростання доходів бюджету (без трансфертів) на 0,89%; зайнятості населення – на 0,26%, а капітальних інвестицій – на 0,29% у середньому.

Звичайно, ці результати стосуються місцевих бюджетів обласного рівня та відображають особливості Миколаївської області. Не вирішеним є питання факторів формування доходів бюджетів нижчих рівнів. Те, що вони сьогодні досліджуються у контексті демонстрації якісних можливостей, значною мірою відображає відсутність достатнього обсягу статистичних даних, оскільки реформа лише починається. В подальшому їх вплив має стати предметом окремих досліджень.

Висновки. Виконання дослідження дозволило дійти таких висновків:

1. Загальний обсяг доходів місцевих бюджетів справляє очевидний внесок у економічне зростання регіонів. На цьому фоні суттєвим є вплив трансфертів. У випадку Миколаївської області статистично значимим є лише зв'язок із обсягами трансфертів, що свідчить про її високу залежність від центрального уряду.

2. Спостерігається зміна структури доходів місцевих бюджетів у бік підвищення ролі міжбюджетних трансфертів, що не відповідає декларованим завданням бюджетної децентралізації: за період 2007-2018 рр. частка неподаткових надходжень – скоротилася на 16,7%, у тому числі на 36% з часу початку реформи, проте на 16,9% зросла частка офіційних трансфертів – з 45,5% до 53,2% (до 56,3% по Миколаївській області).

3. Тенденція до зростання частки міжбюджетних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів, що має місце через нестачу власних ресурсів закріплює залежність органів місцевої влади від центрального уряду. Внаслідок вони втрачають можливості ефективного управління соціально-економічним розвитком шляхом пошуку власних ресурсів наповнення місцевих бюджетів.

4. Джерела надходжень, на які місцева влада має прямий вплив, посідають незначну частку в структурі доходів – лише 5,4%. Частка надходжень з майже керованих джерел становила 41,3% у 2018 р.. Їх обсяг обумовлюється економічною ситуацією в зоні охоплення та встановленими нормативами відрахувань, що регламентуються Бюджетним Кодексом. Місцева влада може здійснювати вплив на обсяги надходжень з відповідних джерел лише шляхом використання обмеженого переліку фінансово-економічних та інституційних інструментів: цін, адміністрування податків і зборів, регулювання доступу до місцевих ресурсів тощо. Інші джерела доходів бюджетів міст, районів та селищ, з огляду на можливості збільшення, мають або обмежений характер або займають у структурі доходів вкрай незначну частку (неподаткові надходження): плата за ліцензії, державну реєстрацію, адміністративні послуги тощо (4-5%).

5. Економетричний аналіз залежності основних груп доходів місцевого бюджету Миколаївської області від десяти впливових факторів, визначених на основі частотного аналізу наукових публікації показав що статистично значимими є лише параметри моделі, де обсяг доходів місцевих бюджетів без трансфертів поставлено в залежність від наявного доходу у розрахунку на одну особу, кількості зайнятого населення та обсягу капітальних інвестицій. Темпи приросту доходів місцевих бюджетів без трансфертів на 93,1% пояснюється наведеними факторами. Найбільший вплив має приріст наявного доходу у розрахунку на одну особу.

6. Не вирішеним є питання факторів формування доходів бюджетів нижчих рівнів. Те, що вони сьогодні досліджуються у контексті демонстрації якісних можливостей, значною мірою відображає відсутність достатнього обсягу статистичних даних, оскільки

intergovernmental transfers is slowly increasing. Against this background, only a small share of revenue is attributable to own sources that can be directly influenced by local authorities. On the whole, the growth rates of local budget revenues without transfers are more dependent on changes in disposable income per capita.

Keywords: *budget decentralization reform, regional economic growth, structure and revenue factors of local budgets.*

Received: 21.09.2019

References

1. 4 Factors Influencing Local Government Financial Decisions. ICMA. (2019). Retrieved from <https://icma.org/blog-posts/4-factors-influencing-local-government-financial-decisions>.
2. Biudzhetni kodeks Ukrainy (BKU). (2019). V ostannii chynnii redaktsii vid 1.01.2019 p. [Budget Code of Ukraine (BCU). In the latest version as of 01/01/2019] Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17> [in Ukrainian].
3. Bogachov S. V., Pinskaya M. R. (2019) Independence of local government in the comfortable cities of the world. *Upravlencheskie nauki=Management Sciences in Russia*. 9(1):37-46. (in Russian.). DOI: 10.26794/2404-022X-2019-9-1-37-46.
4. Bolívar Manuel Pedro Rodríguez, Galera Andrés Navarro, Muñoz Laura Alcaide & Subirés María Deseada López. (2015) Risk Factors and Drivers of Financial Sustainability in Local Government: An Empirical Study. *Local Government Studies*, 26 p. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/03003930.2015.1061506>
5. Chernov S.I. et all (2019) Complex of Models of Financial Decentralization Analysis and Assessment. pp. 315-326. Retrieved from <http://fkd.org.ua/article/download/179646/180532>.
6. City of Chesapeake, Virginia. FY2011-12 Operating Budget. (2011). 77 p. Retrieved from http://www.cityofchesapeake.net/Assets/documents/departments/budget/2011_2012/Approved+Operating+Budget+FY+2011-12/Revenues.pdf
7. Finansova detsentralizatsiia v Ukraini. Pershyi etap uspikhiv // Ministerstvo rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva. (2017). [Financial decentralization in Ukraine. The first stage of

success // Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services]. Retrieved from <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/1184477cfe14b1a0b3d7485c43c363d0.pdf> [in Ukrainian].

8. Gemmell, N., Kneller, R., Sanz, I. (2013). Fiscal decentralization and economic growth in OECD countries: matching spending with revenue decentralization. *Economic Inquiry* 51(4), 1915-1931.

9. Hasanli A. (2017) Fiscal decentralization and economic growth: A dilemma between theory and empiricism. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*. Volume 20 No 3. pp. 77-94. DOI: 10.5782/2223-2621.2017.20.3.77

10. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/en/news/11279> [in Ukrainian].

11. Retrieved from <https://icma.org/blog-posts/4-factors-influencing-local-government-financial-decisions> [in Ukrainian].

12. Korytko T., Kruk O. (2018) Improvement of Tax Policy of Territorial Communities in the Context of Budget Decentralization. *Technology Audit and Production Reserves* – No 5/5(43), pp. 25-29. DOI: 10.15587/2312-8372.2018.145440.

13. Kotina H., Stepura M., Tilichenko Ye. (2018) Makroekonomichni vplyvy na dokhody mistsevykh biudzhativ Ukrainy: analitychnyi zriz. [Macroeconomic Impacts on Local Government Budgets Revenues in Ukraine: An Analytical Profile] Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu. Vypusk 14, T.1. 242-253 pp. [in Ukrainian]

14. Local governance in developing countries / edited by Anwar Shah. (2006) The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 492 pp. – p. 28.

15. Mäding Heinrich. (2004) Demographic Change and Local Government Finance - Trends and Expectations. *Deutsches Institut für Urbanistik*. Retrieved from <https://difu.de/publikationen/demographic-change-and-local-government-finance-trends.html>

16. Moldovan O. (2016) Local revenue mobilization in Romania. *European Financial and Accounting Journal*. Prague, Vol. 11, Iss. 3, pp. 107-124, Retrieved from <http://dx.doi.org/10.18267/j.efaj.166>

17. OECD, (2009). The fiscal autonomy of sub-central governments: an update. Working Paper 9, Network on Fiscal Relations Across Levels of Government, OECD, Paris.

18. Rodríguez-Pose, A., Krøijer, A. (2009) Fiscal Decentralization and Economic Growth in Central and Eastern Europe. LSE ‘Europe in Question’

Discussion Paper Series no. 12/2009, London School of Economics. DOI: 10.2139/ssrn.1550917.

19. Rosoliak O., Martsiias I. (2016) Finansova detsentralizatsiia: dosvid Polshchi ta realii Ukrainy. [Financial decentralization: the experience of Poland and the realities of Ukraine.] Aktualni problemy pravoznnavstva. Vypusk 2. pp. 66-70 [in Ukrainian].

20. Sacchi A., Salotti S. (2014) The asymmetric nature of fiscal decentralization: theory and practice. MPRA Paper No. 57627. 15 p. Retrieved from <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/57627/>.

21. Strengthening Local Government Revenue. Background Paper. (August 2012) Australian Centre of Excellence for Local Government. Retrieved from https://www.uts.edu.au/sites/default/files/1355279530_ACELG_Background_Paper_Strengthening_Local_Govt_Revenue_updated_12_Dec_2012.pdf

22. Suleymanov M., Magomedov R., Savina S., Fomicheva T. (2018) Basic Models of Tax Federalism in Global Practice: Specific Characteristics and Structural and Functional Organization. Academy of Accounting and Financial Studies Journal. Volume 22, Issue 3, 9 p.

23. Tataryn N. B., Voitovych V. V. (2017) Mistsevi biudzhety yak finansova baza mistsevoho samovriaduvannia. [Local budgets as a financial base of local self-governing] Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. Vypusk 11. 2017. S. 159-162 [in Ukrainian].

24. Thirlwel Mark, Gergis Christian. (2019) Federal Budget Analysis. Australian Institute of Company Directors (AICD). Retrieved from <https://aicd.companydirectors.com.au/membership/membership-update/2019-federal-budget-analysis>

25. Verlanov O.Iu. (2010) Faktory formuvannia valovoho rehionalnoho produktu. [Factors of formation of gross regional product] MDU im. Petra Mohyly. Naukovi pratsi. Tom 126. Vypusk 113. S. 130-136. Retrieved from <http://economy.chdu.edu.ua/article/download/77287/7298> [in Ukrainian].

26. Zhang Qichun and Li Shufang. (2016) Key Issues of Central and Local Government Finance in the People's Republic of China. Asian Development Bank Institute. Working Paper Series. No. 620 December 2016. 26 p.

27. Zvity pro vykonannia zvedenoho biudzhetu Ukrainy (2007-2018) [Reports on the execution of the consolidated budget of Ukraine] Retrieved from <https://mof.gov.ua/> [in Ukrainian]

Відомості про авторів / Information about the Authors

Верланов Юрій Юрійович: Чорноморський національний університет імені Петра Могили, вул. 68 Десантників, 10, Миколаїв, Миколаївська область, 54003, Україна.

Yurii Verlanov: Petro Mogyla Black Sea National university, 68 Desantnykiv Street 10, Mykolaiv, Mykolayiv region, 54003, Ukraine.

ORCID.ORG / 0000-0002-3447-5341

E-mail: yverlanov@gmail.com

Радіченко Ольга Анатоліївна: Адміністрація Центрального району, вул. Інженерна, 1, Миколаїв, Миколаївська область, 54000, Україна.

Olga Radichenko: Administration of the Central district of Mykolaiv, vul. Inzhenerna 1, Mykolaiv, Mykolayiv region, 54000, Ukraine.

ORCID.ORG / 0000-0003-1358-1599

E-mail: oradichenko@ukr.net